

Impact van de Covid19 pandemie op de zorg in Nederland

Week 1 t/m 22 2020

Nederlandse Vereniging Voor Pathologie & PALGA

Voorwoord

Recent ontvingen de medische wetenschappelijke verenigingen via de FMS het verzoek van RIVM om kengetallen aan te leveren met betrekking tot niet verleende zorg tijdens de COVID-19 epidemie. De Nederlandse Vereniging Voor Pathologie heeft in nauwe samenwerking met PALGA een verkenning uitgevoerd, waarvan dit rapport de uitkomst is. In dit rapport vindt u een voorlopige analyse van trends van pathologie-diagnoses binnen de Nederlandse gezondheidszorg ten tijde van de COVID-19 pandemie, zowel in vergelijking met de afgelopen vijf jaar, als in vergelijking met een verwachting geprojecteerd op de eerste weken van 2020, om recente ontwikkelingen in diagnostiek en behandeling te kunnen evalueren. In deze versie zijn de vervolgetallen van week 19-tm 22 toegevoegd

Deze data zijn afkomstig uit de geautoriseerde pathologierapporten van alle Nederlandse pathologie laboratoria. De data zijn actueel en compleet tot en met week 22. De data betreffen diagnoses gebaseerd op histologisch en cytologisch onderzoek. We hebben ons bij de huidige analyses niet beperkt tot specifieke diagnoses, maar ook de breedte van de ingezette onderzoeken gerapporteerd, omdat ook het krijgen van een negatieve uitslag voor patiënten van groot belang is ("u heeft geen kanker/coeliakie/etc."). Deze data zijn uniek in de wereld en we stellen ze graag ter beschikking voor de evaluatie van de afgelopen periode, alsmede voor de monitoring van de toekomstige ontwikkelingen.

We hebben ervoor gekozen om verschillende aspecten van de gezondheidszorg te belichten, naast al eerder gerapporteerde getallen met betrekking tot de oncologie. Er is aandacht voor acute geneeskunde (acute buik), kindergeneeskunde (kindergastroenterologie), screening en preventie (moedervlekken en melanoom) en diagnostische testen (cytologisch en moleculair onderzoek). Deze getallen geven specifiek inzicht in de ontwikkelingen van deze zorgdomeinen, maar dienen ook als illustratie voor de mogelijkheden van toekomstig aan te leveren data.

*Met nadruk stellen we dat dit rapport **voorlopige** data bevat.* Verdere analyses, inclusief regionale verschillen, verschillen in patiëntengroepen en diagnoses, worden nog verricht. Samen met relevante medische disciplines zullen we naar de juiste klinische interpretatie zoeken. We zullen inschattingen kunnen maken voor uitgestelde zorg. Nieuwe vragen, vanuit betrokken organisaties en medische wetenschappelijke verenigingen, kunnen worden toegevoegd aan toekomstige versies van dit rapport.

Werkgroep COVID-19 (Nederlandse vereniging Voor Pathologie & PALGA)

Dr. Q. Voorham (gegevensadviseur PALGA)

Dr. R.E. Kibbelaar (secretaris NVVP)

Prof. Dr. S.M. Willems (vicevoorzitter PALGA)

Dr. M-L.F. van Velthuysen (thesaurus PALGA en kerngroep Cytologie NVVP)

Dr. J. Bart (voorzitter NVVP)

Prof. Dr. W. Timens (voorzitter Wetenschapscommissie NVVP)

Prof. Dr. I.D. Nagtegaal (voorzitter PALGA)

Inhoudsopgave

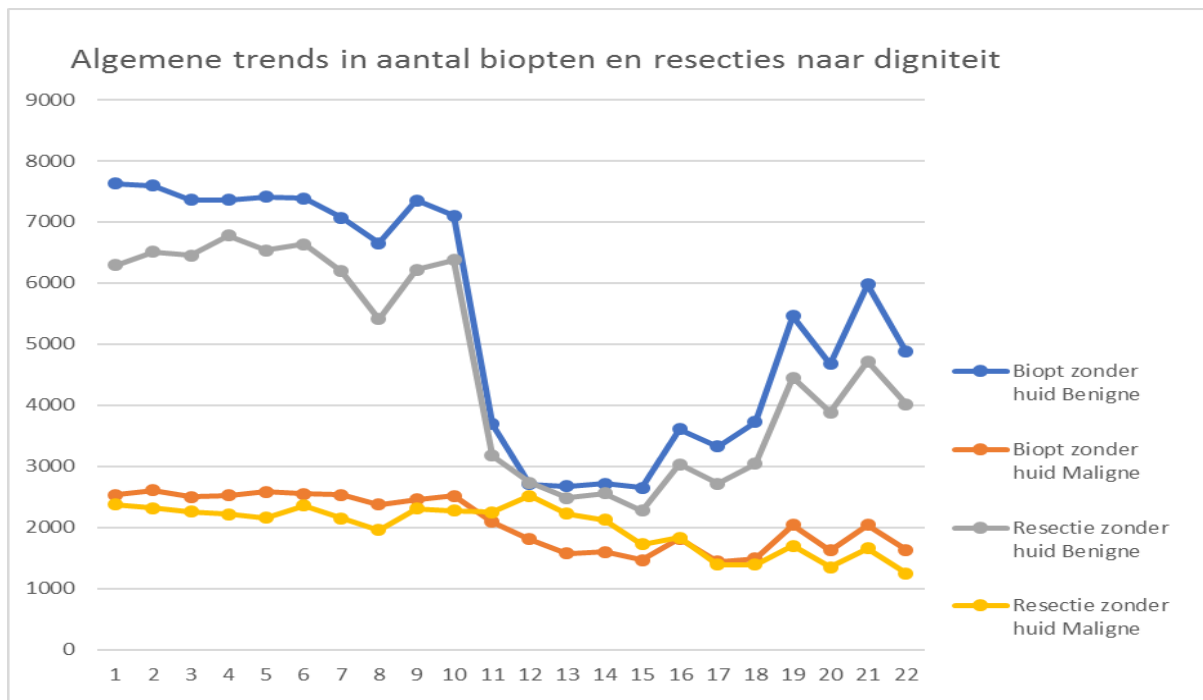
1. Algemene trends in pathologieonderzoeken
2. Kindergeneeskunde: pediatrie gastro-enterologie
3. Acute buik: blindedarm- en galblaasoperaties
4. Dermatologie: moedervlekken en melanoom
5. Oncologie: knobbeltjes in de borst
6. Oncologie: moleculair onderzoek voor nieuwe therapie
7. Darmpoliepen
8. Prostaatbiopten

1. Algemene trends in pathologieonderzoeken

In pathologie laboratoria worden in grote lijnen onderzoek verricht op 3 soorten preparaten; biopten, cytologische puncties (diagnostisch) en resecties (therapeutisch).

Om met maat en getal een indruk te krijgen van de gevolgen van de lockdown voor COVID-19 zijn 2 strategieën gekozen:

1. Het aantal onderzoeken per week in de afgelopen 6 jaar is bekeken. Hierdoor konden curves worden gemaakt waarin voor een deel van de onderzoeken en diagnoses een duidelijk "COVID-dip" in week 13-16 van 2020 te zien was.
2. Om een maat te geven aan de dip zijn de aantallen van de verschillende soorten diagnostiek en de categorisering van de diagnoses van week 13-16 in 2020 vergeleken met dezelfde weken in 2019.
3. Na week 18 neemt het aantal onderzoeken merendeels weer geleidelijk toe. Dit heeft een verschillend beloop voor de verschillende vormen van diagnostische (biopt, cytologie) of therapeutische ingrepen (resecties)

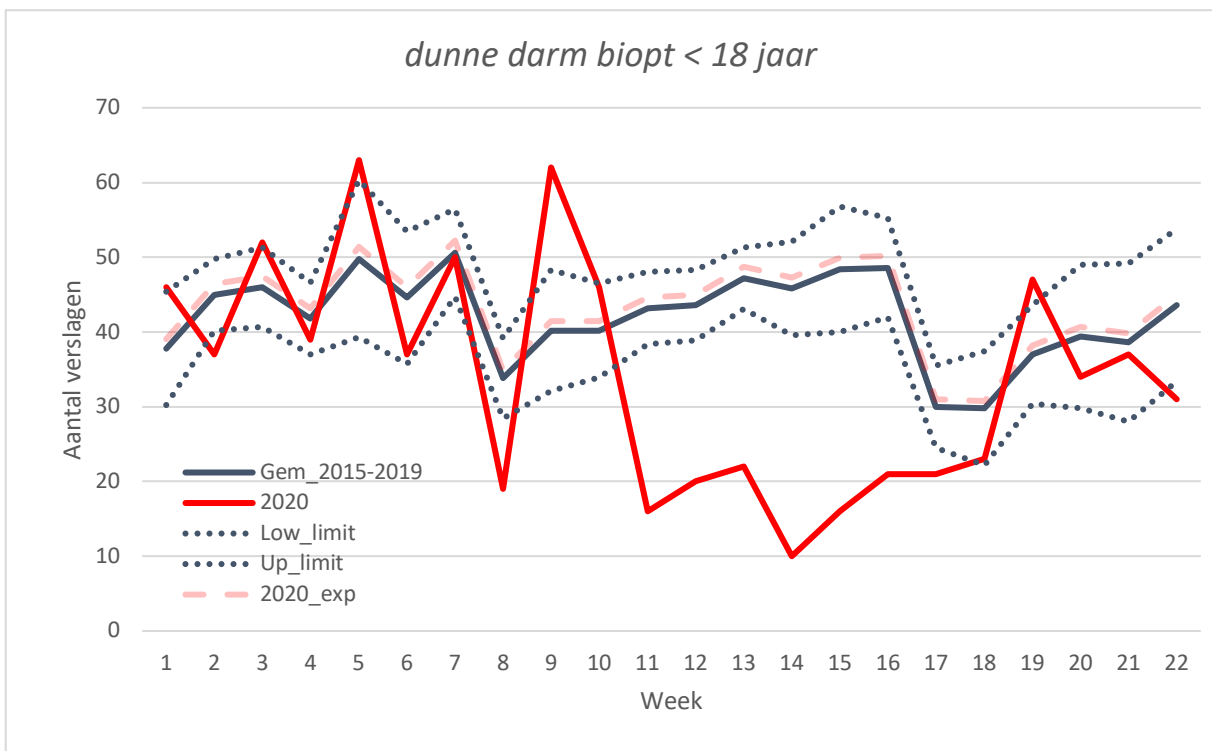
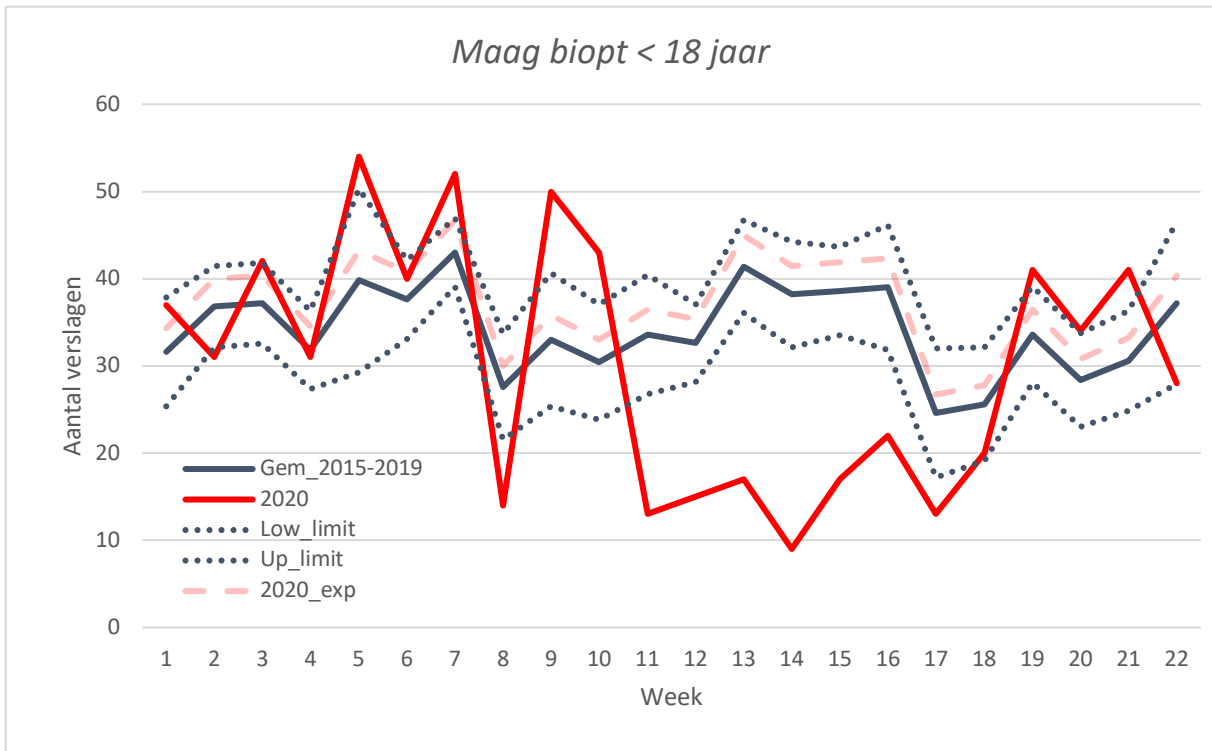
Uit deze analyses is op te maken dat de aantallen pathologie diagnostiek met 50% verminderd zijn ten opzichte van normaal. Daarbij wordt met name een grote afname gezien van cervixcytologie (80%) en huid histologie (biopten en resecties; 70%). Deze twee soorten onderzoek zorgen bijna voor 50% van de pathologieonderzoeken in Nederland. Los van deze onderzoeken zijn de aantallen resecties het minste afgenomen (35%), daarna de cytologische onderzoeken (40%) en tot slot de biopten (45%), alle nog steeds essentiële reducties. Dit past in een beeld dat er vooral een afname is geweest in de primaire diagnostiek en dat een groot deel van de waarschijnlijk al geplande resecties (m.n. bij maligniteiten, zie verder) nog heeft plaats gevonden, hoewel een reductie met ongeveer een derde een substantieel aantal is, waarvan niet duidelijk is hoe snel dit ingehaald kan worden. Daarnaast lijkt dat er bij diagnostiek met name een afname is van de meer invasieve biopten ten opzichte van de minder invasieve cytologische onderzoeken. Dit zou echter ook te maken kunnen hebben met de aard van de aandoeningen die met deze onderzoeken worden vastgesteld.

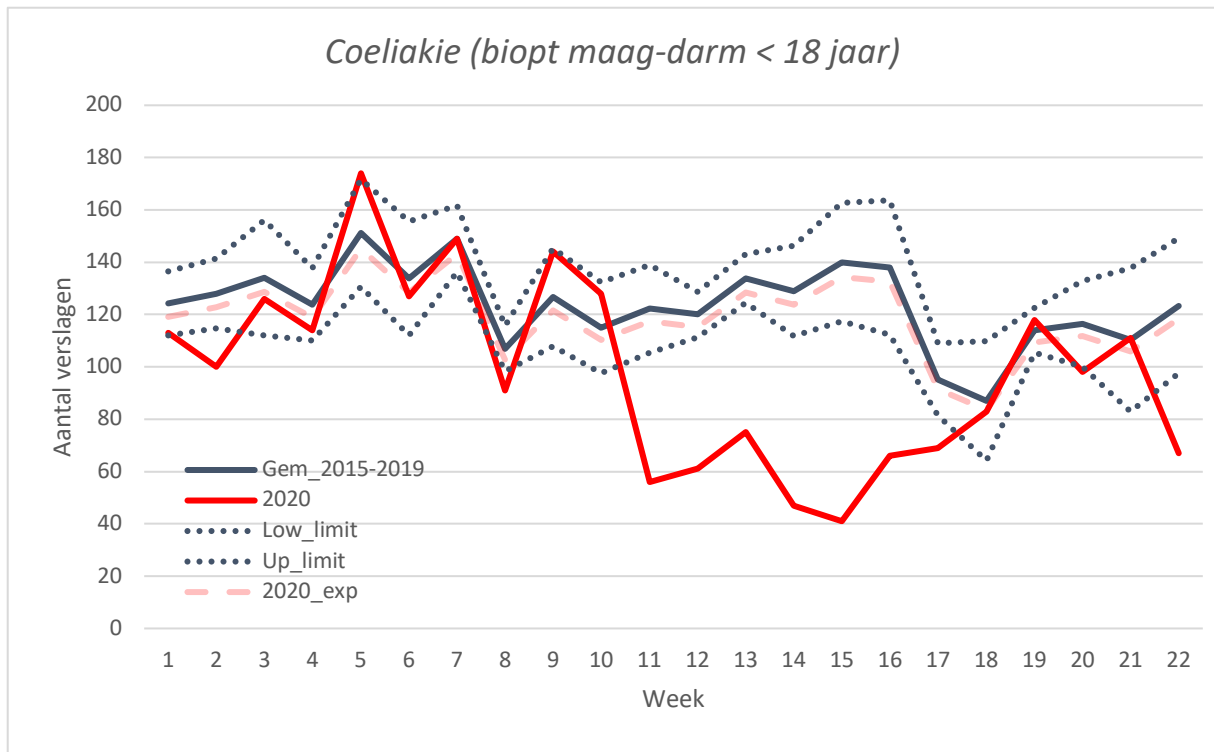
Er is geen noemenswaardige afname van de histologische onderzoeken van lymfklieren, pancreas en placenta, waarschijnlijk omdat dit vrijwel nooit electieve ingrepen zijn. Dit geldt ook voor de aantallen cytologisch onderzoek van liquor en pancreas die niet zijn veranderd. Het verschil in afname tussen maligne en benigne diagnoses is bij resecties het grootst en bij cytologisch onderzoek het kleinst. Het aantal resecties van maligniteiten van de meeste lokalisaties is tussen de 80 en 100% van "normaal". Uitzondering is hier met name de huid en de mamma. Bij biopten is dit verschil in vermindering tijdens de COVID-dip tussen maligne en benigne diagnoses minder duidelijk maar bij de meeste lokalisaties ligt het percentage maligne diagnoses nog op- of boven 70% van normaal, met uitzondering van met name mamma, colon en huid.

Samenvattend is er een duidelijke afname in de pathologie diagnostiek met name van primair diagnostische ingrepen (biopten). Dit is met name aan de orde bij de diagnostiek van relatief frequent voorkomende maligniteiten, met name die van huid, colon, en mamma. Aangezien de afname van deze laatste twee heel goed zou kunnen samenhangen met de tijdelijke stop van het bevolkingsonderzoek en daarom van bij screening gediagnosticeerde maligniteiten is in die gevallen het gevolg op de overleving mogelijk beperkt. Een en ander zal moeten blijken uit de ontwikkelingen in de komende periode.

Vanaf week 17 is er voor veel van de onderzoeken weer een geleidelijke toename te zien. In de meeste situaties wordt een herstel van de normale aantallen rond week 22. Bij een aantal onderzoeken echter is een daling te zien die doorzet na de lockdown periode met name van het aantal resecties (therapeutische ingrepen) voor maligne aandoeningen van colon/rectum en van het vrouwelijke genitaal. Ook is er geen herstel van de diagnostiek noch van de resecties van maligne aandoeningen van de huid en de mamma. Voor benigne aandoeningen geldt het uitblijven van herstel van het aantal biopten en resecties zowel voor colon/rectum/anus, hoofd/hals, huid en vrouwelijk genitaal.

2. Kindergeneeskunde

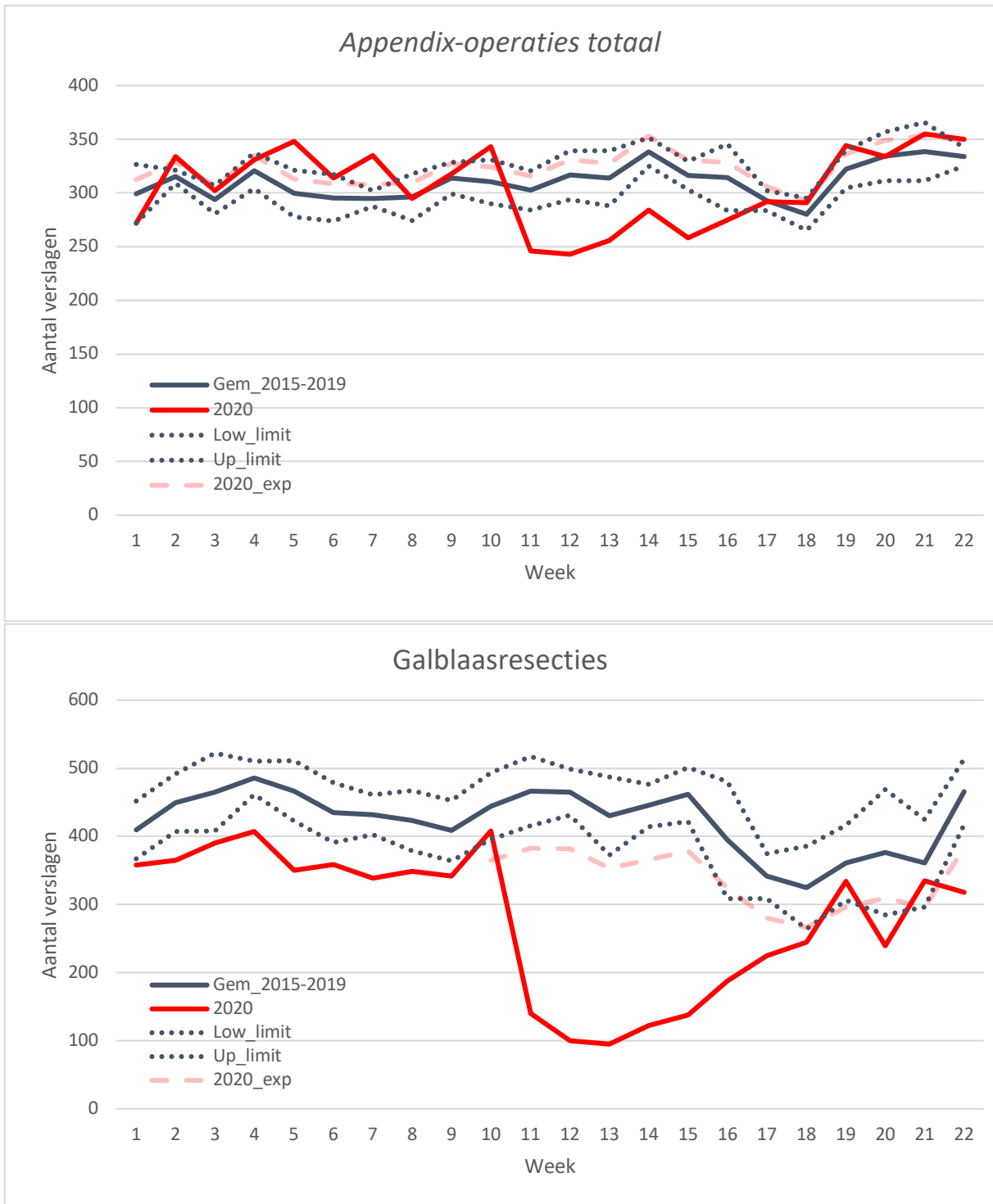

Bij kinderen met maag-darmklachten wordt slechts bij uitzondering endoscopisch onderzoek verricht, voor hen is dit een poliklinisch operatieve ingreep met anesthesie. Bij verdenking op chronische aandoeningen zoals coeliakie, colitis ulcerosa, ziekte van Crohn en eosinofiele oesofagitis wordt in het algemeen wel een endoscopisch onderzoek met bipten verricht.

In de periode week 10-19 is er bij 411 kinderen (35%) geen endoscopisch onderzoek met bipten verricht, terwijl op basis van trends in de afgelopen 5 jaar dit wel verwacht werd. De afname verschilt per orgaan, waarbij vooral minder gastroscopieën zijn gedaan (terugloop van respectievelijk 187 (44%), 157 (43%) en 153 cases (41%) (voor duodenum, maag en slokdarmbipten), terwijl er 52 minder coloscopieën (48%) zijn verricht tussen week 10 en 19. Vanaf week 19 lijkt er weer een terugkeer naar een normaal volume te zijn met nog wel fluctuaties.

3. Acute buik

Twee vaak voorkomende oorzaken van acute buik zijn ontsteking van de blindedarm (voornamelijk bij kinderen) en van de galblaas (voornamelijk bij mensen van middelbare leeftijd of ouderen). Galblaasontstekingen worden vaak veroorzaakt door galstenen, de operatie wordt vaak gedaan na de acute fase. Daarom is een cholecystectomie in veel gevallen een electieve ingreep.

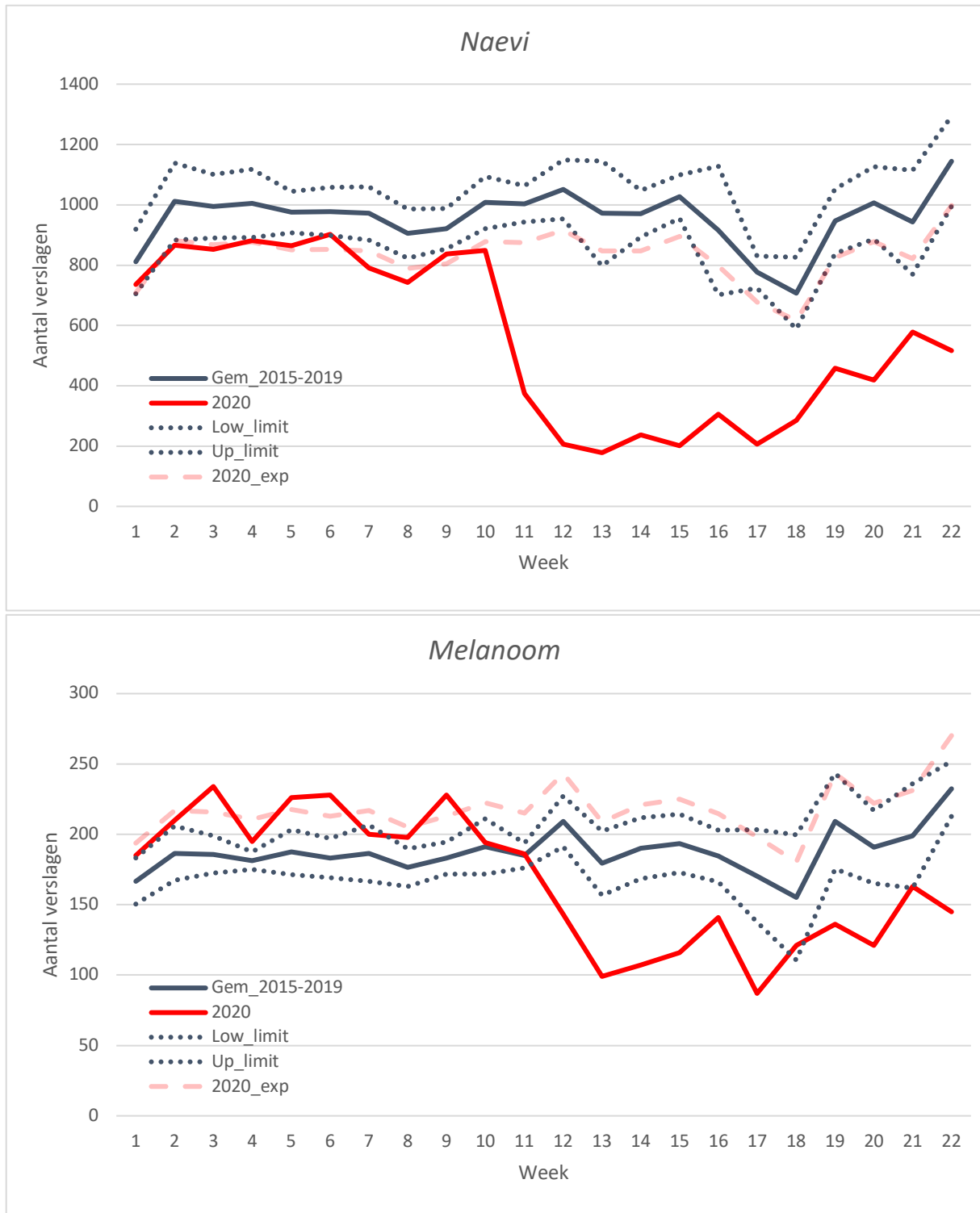
Op grond van de data in de grafieken zijn er in de periode week 10-19 16 kinderen minder geopereerd dan verwacht aan een blindedarmontsteking (2.3%). Wanneer we de hele populatie bekijken is er een

vermindering van 415 patiënten in dezelfde periode (13%). In dezelfde periode zijn er 1430 patiënten minder geopereerd aan hun galblaas dan op basis van voorafgaande jaren verwacht werd (42%).

Hieruit blijkt dat acute operaties, met name bij kinderen, wel gewoon doorgang hebben gevonden.

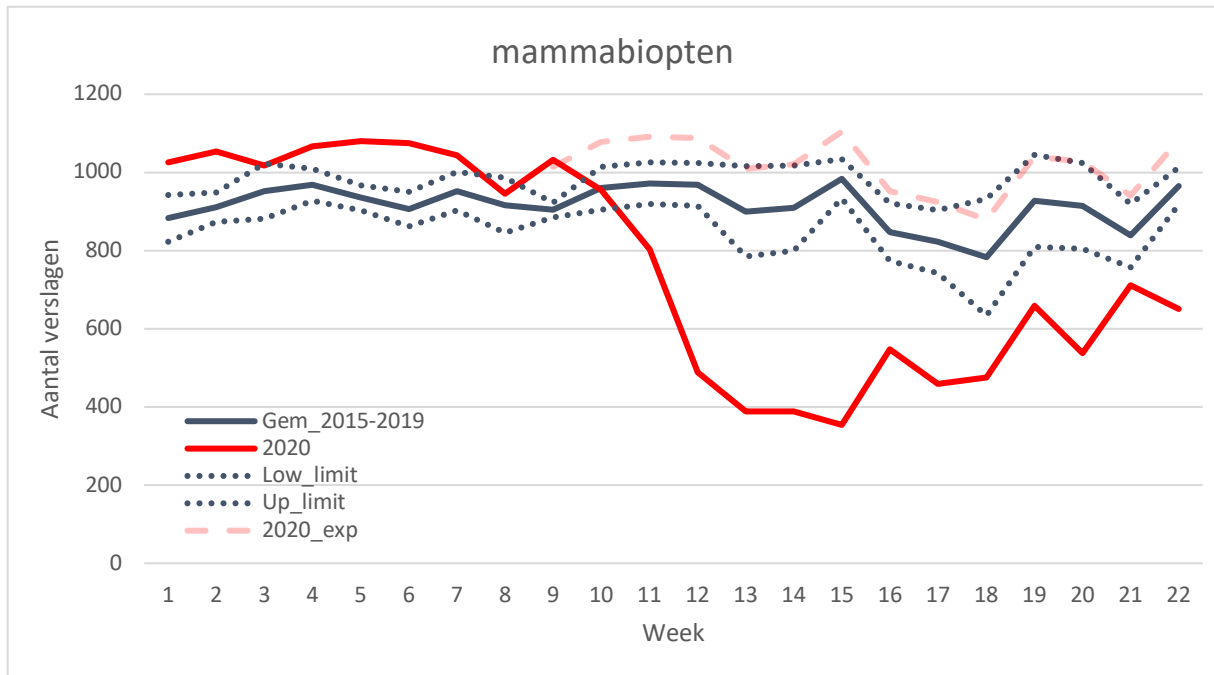
In week 19 tot en met 22 lijkt sprake van een herstel van de normale operatie-aantallen.

4. Dermatologie

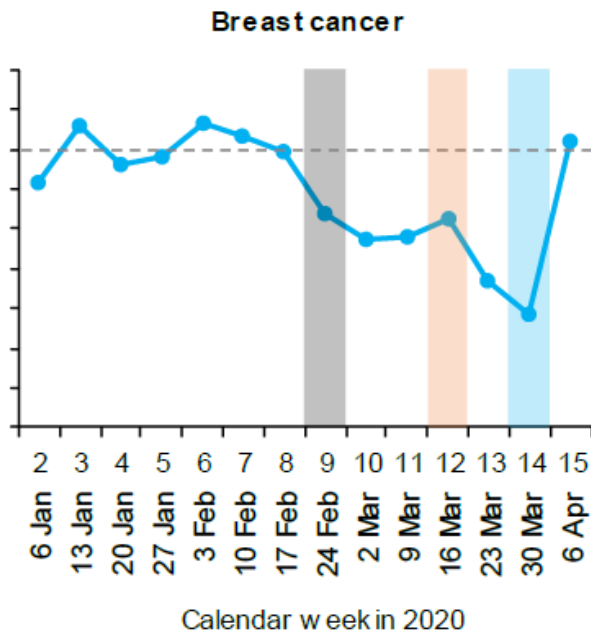

Moedervlekken kunnen huidkanker (melanoom) of voorlopers daarvan bevatten. Het onderzoeken van moedervlekken is belangrijk om melanoom in een vroeg stadium of een voorstadium te ontdekken. In de periode week 10-19 zijn bijna 5.000 minder moedervlekken onderzocht (n = 4.921, 60%), er zijn 888 minder melanomen (41%) gediagnosticeerd. Een duidelijke opgaande trend is ook in de laatste weken nog niet te zien. Deze data zouden, na verdere analyse en validatie, kunnen worden gebruikt als ondersteuning voor een gerichte campagne.

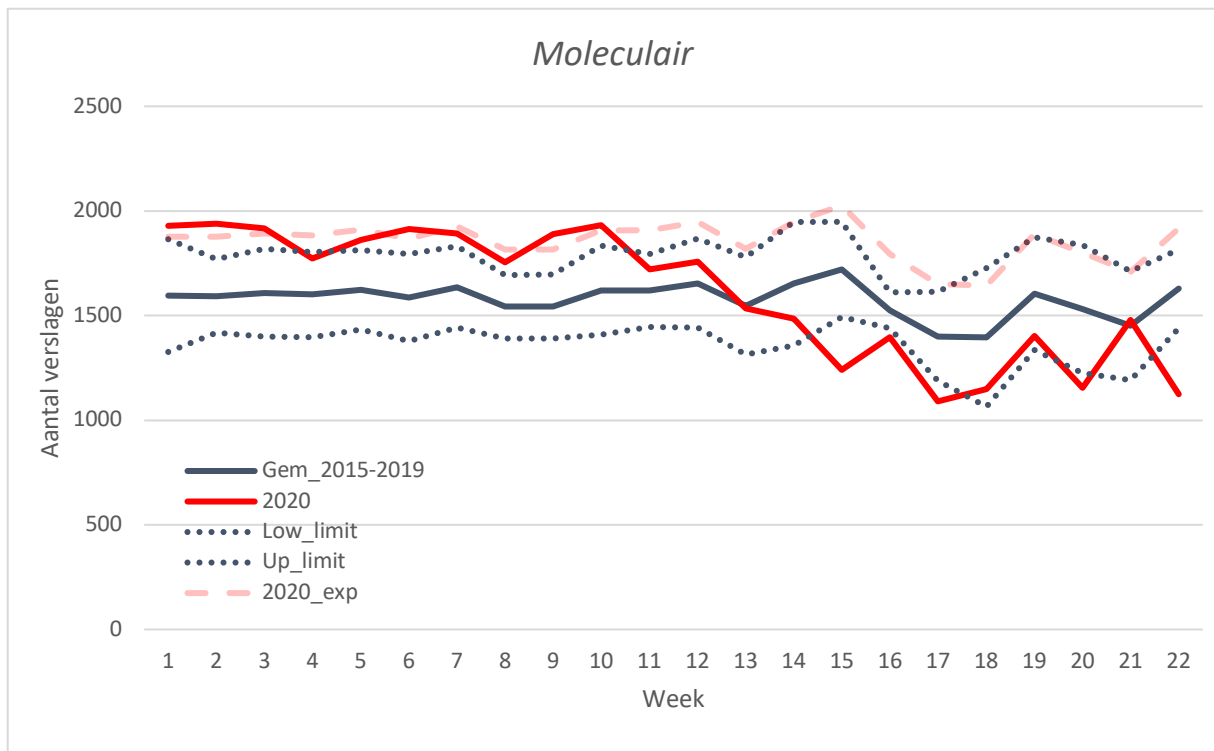
5. Oncologie: knobbeltjes in de borst

Door de COVID-19 pandemie is het bevolkingsonderzoek naar borstkanker stilgezet. In deze periode zijn er 5.062 (46%) minder biopten dan verwacht genomen van knobbeltjes in de borst. Dit heeft geleid tot minder diagnoses voor borstkanker, zoals ook in ons rapport met IKNL gezien kan worden (zie onder voor kopie grafiek uit Lancet Oncology publicatie), maar ook tot minder geruststelling van patiëntes. Opmerkelijk is dat, ondanks nog fors achterblijven, er toch een opgaande trend wordt gezien vanaf week 19, terwijl het BVO nog niet is opgestart. Mogelijk is er sprake van een respons op publiciteit rondom dit onderwerp.

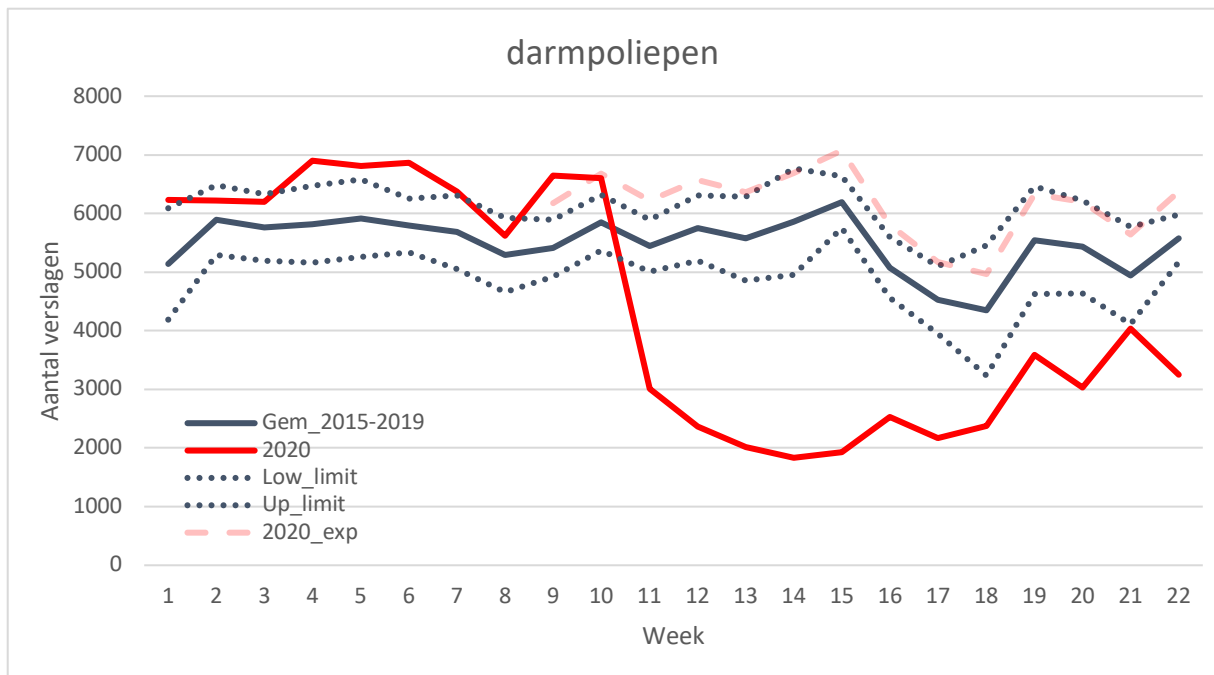
6. Oncologie: moleculair onderzoek

Moleculair onderzoek is essentieel voor doelgerichte behandeling van patiënten met kanker; het toedienen van doelgerichte geneesmiddelen wordt gestuurd door de aanwezigheid van specifieke moleculaire afwijkingen in de tumor. In de afgelopen periode zijn 4.563 minder tumoren (25%) onderzocht, waardoor patiënten niet voor deze therapieën in aanmerking komen. Of dit deels wordt veroorzaakt door uitgestelde diagnoses voor kanker wordt nog onderzocht.

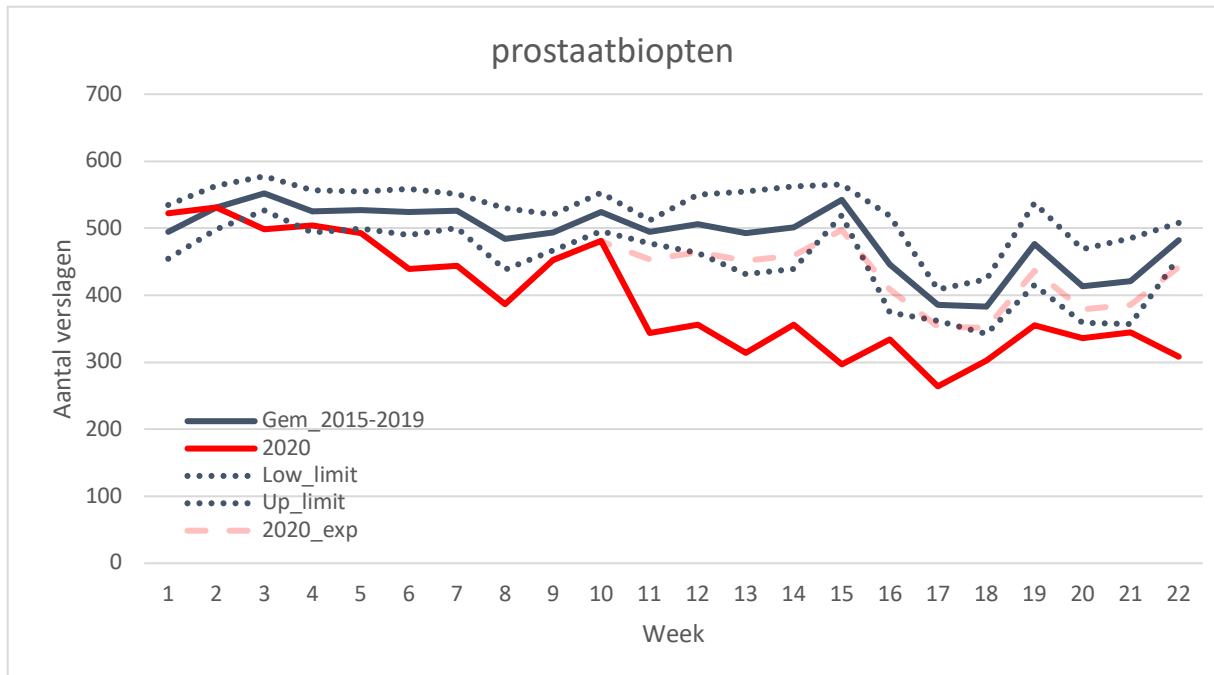
Het moleculaire onderzoek kan worden onderscheiden tussen laag-complex (bijvoorbeeld een eenvoudige test voor Her2 bepaling bij borstkanker of maagkanker) of hoog-complex, het zogenaamde *next-generation sequencing*, veel gebruikt bij bijvoorbeeld longkanker. Deze laatste test laat een veel kleinere afname zien, ten opzichte van de verwachte aantallen is er een terugloop van 149 testen (13%). Dat betekent dat de forse daling vooral toegeschreven wordt aan de laagcomplexere bepalingen. De rol van de tijdelijke stopzetting van het bevolkingsonderzoek naar borstkanker kan hierbij een rol spelen. Dit zal blijken uit nadere analyses. In de recente weken 19 tot en met 22 is nog geen evident herstel zichtbaar.

7. Darmpoliepen

Onderzoek naar darmpoliepen vindt merendeels plaats in het kader van het bevolkingsonderzoek dikke darmkanker. Deze poliepen kunnen voorloperstadia van dikke darmkanker herbergen en verwijdering kan enerzijds zorgen voor verwijdering van dikke darmkanker in een vroeg stadium en anderzijds mogelijke familiale darmkanker op het spoor komen. Gedurende de eerste COVID-19 periode is er een forse reductie geweest in het aantal darmpoliepen dat is verwijderd en beoordeeld en dit is in de afgelopen weken nog maar beperkt hersteld.

8. Prostaatbipten

Prostaatbipten zijn bedoeld om (vroeg stadium van) prostaatkanker op te sporen, algemeen in aansluiting op een verhoogde PSA bepaling. Het vroegtijdig stellen van deze diagnose kan de gevolgen van een vaak ingrijpende behandeling deels beperken. Naast de meer recent geïntroduceerde diagnostiek via MRI is er ook nog steeds plaats voor diagnostiek middels deze bipten. De daling hiervan t.o.v. vorig jaar is aanzienlijk, in de COVID-periode rond 25% met slechts tot nu beperkt herstel.